

Αφορμή

ΓΙΑΝΝΗΣ ΚΑΛΟΓΕΡΟΠΟΥΛΟΣ
gianniskalo@gmail.com • no14me.blogspot.gr

Μπόλλα

» **Pajtim Statovci** (μτφρ. Αύγουστος Κορτώ, εκδόσεις Πατάκη)

Μπόλλα είναι το όνομα ενός τέρατος της αλβανικής μυθολογίας με μορφή ερπετού.

Έξι χρόνια πριν, το 2018, είχε κυκλοφορήσει στα ελληνικά το πρώτο μυθιστόρημα του Παίτιμ Στάτοβτσι, γεννημένου το 1990 στο Κοσσουφεδίο, που δύο χρόνια μετανάστευσε στη Φινλανδία. Η γάτα μου η Γιουγκοσλαβία, βιβλίο που, παρά τα πλείστα θετικά σχόλια, δεν διάβασα. Το όνομα του συγγραφέα, λοιπόν, κάτι μου θύμιζε, όταν έπιασα στα χέρια μου το Μπόλλα, τη στιγμή που το οπισθόφυλλο ανέσυρε από την αοριστία την επιθυμία μου για μια ικανή δόση μελοδραματικού έρωτα. Παρά την ευδιάκριτη επιθυμία, οι επιφυλάξεις ήταν παρούσες, δύσκολο, παρότι τόσο διαδεδομένο, το μελόδραμα, συνήθως όχι του γούστου μου, τελικά. Συχνά, σε διάφορες συζητήσεις, προκύπτει η άγνοια, ή η ελάχιστη γνώση και επαφή αν το προτιμάτε έτσι διατυπωμένο, που έχουμε με την αλβανόφωνη λογοτεχνία, παρά τους δεσμούς, πέραν της χωρικής γειννιάσης, που οι δύο χώρες έχουν κυρίως κατά τις τέσσερις τελευταίες δεκαετίες, και πόσο μάλλον με τη λογοτεχνία του Κοσσουφεδίου, μια άγνωστη γη για τους περισσότερους, μια καινούσια πληγή σε κοινωνικοπολιτικό επίπεδο στο βαλκανικό κέντρο, μια πυριτιδαποθήκη έτοιμη ανά πάσα στιγμή για ασύμμετρη ανάφλεξη, όπως το σύνθημα κλισέ ορίζει.

Το Μπόλλα ανήκει στο σώμα της queer λογοτεχνίας, μια από τις λίγες ιστορίες αγάπης ανάμεσα σε δύο άντρες που έχω διαβάσει, αλλά ταυτόχρονα φέρει και τη ματιά του ξένου πια συγγραφέα στον τόπο που γεννήθηκε αλλά δεν έζησε τελικά. Απρίλιος, 1995. Ο εικοσιτετράχρονος, πρόσφατα παντρεμένος, υπακούοντας στην πατρική επιθυμία, Αρσίμ, είναι φοιτητής στο Πανεπιστήμιο της Πρίστινα, ευελπιστώντας κάποτε, το συντομότερο δυνατόν, να μπορέσει να βιοποριστεί διημέσου της γραφής. Φροντίζει να διατηρεί χαμηλούς τόνους σ' έναν τόπο σερβικής κυριαρχίας και βαθιά εχθρικό προς τους Αλβανούς, να περάσει απαρατήρητος, να επιβιώσει και ίσως να διαμορφώσει, πάντοτε υπό την επήρεια της τύχης και της συγκυρίας, μια καλύτερη ζωή. Όλα μοιάζουν υπό έλεγχο, παρά τη δυσκολία της καθημερινότητας, παρά τη ρευστότητα, τα πράγματα φαίνεται να πηγαινούν βάση σχεδίου. Θα γνωρίσει τον Σέρβο Μίλος, φοιτητή της ιατρικής, και θα ερωτευτούν παράφορα. Λίγες μέρες αργότερα η γυναίκα του θα του ανακοινώσει πως είναι έγκυος, μια κλωστή αρκεί για την αποσύνθεση του υφαισίου.

Η αφήγηση γίνεται εκ των υστέρων, όταν όλα έχουν συμβεί. Ο Στάτοβτσι επιλέγει μια αφηγηματική σύνθεση που αρχικά ίσως παραξενύσει τον αναγνώστη, απόφαση που δικαιολογείται προς τις τελευταίες σελίδες και αποδεικνύεται λειτουργική και καθοριστική. Ως προς τον μελοδραματικό χαρακτήρα, το Μπόλλα ικανοποίησε πλήρως τις προσδοκίες και τις ανάγκες μου, χωρίς να προκαλέσει λιγώμα, χωρίς να απολέσει την απαραίτητη αληθοφάνειά του, χωρίς να χαθεί στη χώρα της κακής συναισθηματικής λογοτεχνίας, φλερτάροντας με τον εκβιασμό, κατορθώνοντας ωστόσο να μην ενοχλήσει, να μη βιάσει τα δάκρυα, παρότι στην παλέτα του διαθέτει διάφορες στερεοτυπίες, τις χρησιμοποιεί χωρίς να επαφίεται στην ευκολία τους. Και όμως, αναρωτιέμαι, έχουν έτσι όντως τα πράγματα; Η θεωρία, ως κατασκευή που περριφρανέεται για τη σταθερότητά της, θέτει ερωτήματα, με κύριο το: γιατί σου άρεσε παρότι είναι μια λογοτεχνία όχι και τόσο του γούστου σου; Ας προσπαθήσω.

Επιπλέον, πέρα από την καθαυτή ερωτική ιστορία, ο τρόπος με τον οποίο διαπραγματεύεται την κοινωνικοοικονομικοπολιτική συνθήκη, αποφεύγοντας τον εξωτισμό, είναι επίσης αξιοσημείωτος. Πετυχαίνει δε κάτι όμορφο, διαχέοντας την αίσθηση ρευστότητας πέρα από το συναισθημα ή τον σεξουαλικό προσανατολισμό, αυτή τη δύσκολη και συνάμα αναπόφευκτη αναζήτηση ταυτότητας, με τα αδιέξοδα και τις υπερβάσεις της, την ακραία καιρική εναλλαγή, την αδυναμία της λογικής να κυριαρχήσει και να επιβληθεί, ενώ σηματοδοτεί και την αντίθετη διαδρομή, με προσδοκίες, όνειρα, φόβους, βεβαιότητες, πεποιθήσεις και πάθη που χαρακτηρίζουν τον έρωτα, και όμως τα βρίσκει κανείς, σε ανησυχαστικούς κυρίως καιρούς, και στην κοινωνικοπολιτική αρένα. Για να το πω αλλιώς: έξω από την ανάγνωση, η

υποψία για μια σκόνη σύνθεση διαφόρων μεταβλητών της λογοτεχνικής μόδας είναι υπαρκτή και ίσως βάσιμη, η ανάγνωση ωστόσο απομακρύνει τα όποια σύννεφα για κουτάκια που έπρεπε να τικριστούν σύμφωνα με τις σύγχρονες επιταγές του τι μπορεί να πουλήσει. Ο Στάτοβτσι έχει μια ιστορία να πει και τη λέει περίφημα. Η ιστορία του διαδραματίζεται αναγκαστικά υπό το βάρος του κοινωνικοπολιτικού μανδύα, δεν μπορεί να υπάρξει έξω από την επιρροή του, ως ένα μεγάλο βαθμό διαμορφώνεται, μάλιστα, από αυτόν, και αυτό είναι κάτι που προσθέτει βάρος χωρίς να βαρικορτώνει το τελικό αποτέλεσμα. Το ανοίκειο της συνθήκης δεν είναι πλήρες, οι χαραμάδες επιτρέπουν στον αναγνώστη να κατανοήσει, να διακρίνει γνώριμα μοτίβα και καιρικά φαινόμενα.

Οι συγγραφικές προθέσεις, με το ρίσκο που η επισήμανσή τους φέρει, μοιάζουν να ικανοποιούνται πλήρως, μια ιστορία αγάπης με φόντο ένα ευμετάβλητο κοινωνικοπολιτικό πλαίσιο, να τι είναι το Μπόλλα. Νιώθω, ωστόσο, την ανάγκη να επιμείνω ως προς τη λογοτεχνικότητα. Το αναπόφευκτο δέσιμό μας με τις πεποιθήσεις μας, η πιεζίδα μας να κινούμαστε συντεταγμένα στον κόσμο, άρα και στη λογοτεχνία, το επιβάλλουν αυτό με τον τρόπο τους. Παρότι βρίσκομαι μετά το πέρας της ανάγνωσης, με τους όποιους φόβους και επιφυλάξεις πεπτημένους στο πάτωμα, η ανάγκη δικαιολόγησης του πώς και γιατί μου άρεσε αυτή η ιστορία δεν σιωπάει. Και δεν σιωπάει γιατί έρχεται ως ένα βαθμό σε ευθεία σύγκρουση με όσα ισχυρίζομαι πως επιθυμώ να αποφεύγω στη λογοτεχνία, παρότι η ανάγκη για μελόδραμα ήταν παρούσα σε τέτοιο βαθμό, τα στατικά της ιστορίας, παρότι αποδεδειγμένα χρησιμοποιήματα με τον κατάλληλο τρόπο, επιμένουν να ενεργοποιούν τον μηχανισμό άμυνας και αποφυγής, και ως μην έχω σε τι να αμυνθώ και τι να αποφύγω. Λέω, λοιπόν, παρ' όλ' αυτά το Μπόλλα μου άρεσε πολύ, πάρα πολύ, και επομένως οποιαδήποτε κουβέντα για λογοτεχνικά ύψη μοιάζει ανούσια. Και όμως, αυτό δεν σημαίνει a priori πως υπάρχει κάποιο έλλειμμα, πως υπάρχει κάποια συγγραφική αστοχία, κάθε άλλο.

Το εκκρεμές συνεχίζει το πήγαινε έλα, μου άρεσε αλλά δεν είναι του γούστου μου, μου άρεσε παρότι δεν είναι του γούστου μου, μου άρεσε αλλά έχει ευκολίες, μου άρεσε αλλά με κατεύθυνε συναισθηματικά, και ούτω καθεξής. Είναι μια συνθήκη, με τον τρόπο της, άβολη. Μια αναμέτρηση με τον εαυτό. Πέρασαν τόσες μέρες από την ανάγνωση και το εκκρεμές δεν έπαψε, επικειρώ ξανά και ξανά να διακρίνω, να βρω τον μηχανισμό, να εξάγω ισχυρή θεωρία που να δικαιολογεί και να γεφυρώνει το χάσμα, δεν τα καταφέρνω, μου άρεσε αλλά δεν ξέρω γιατί, πέρα από κάποια ξεκάθαρα λογοτεχνικά σχήματα που λειτουργήσαν, βρίσκομαι σε μια αμηχανία, απέναντι στον ίδιο μου τον εαυτό. Σε ανύποπτη στιγμή θα ισχυριζόμουν πως αυτό το εκκρεμές σηματοδοτεί ακόμα και κατά την απομακρυσμένη του την αξία του βιβλίου. Τώρα, όμως, όχι, η μετωπική σύγκρουση μαίνεται. Και το κείμενο αυτό, περισσότερο από άλλα, ίσως/θα/ελπίζω να λειτουργήσει ως βατήρας ανάμνησης, ως πλήγμα στη στήρα και ανηθροική θεωρία και την αυτοπεποίθηση κατοχής μιας αόριστης γνώσης, για το πώς οι βεβαιοτέτες υποχωρούν στο διάβα μιας ιστορίας όπως αυτή δοσμένη με τον τρόπο αυτό, πως μακριά από τα γνώριμα εδάφη ανθίζουν επίσης κήποι, πως στο αναπάντεχο συχνά κάτι ακόμα αποκαλύπτεται για τον εαυτό.